

5. Twomey, S. J. (2017). *Decorative wrought iron in England, Wales and Scotland from 1660 to 1720: the Continental influences* (Doctoral dissertation, University of Sussex).

6. Svitlana Rohotchenko, Ilona Syvash, Vasyl Odrekivskyi, Svitlana Kizim, Tetiana Zuziak. Conceptual transformations of ethnodesign in Ukraine, with regard to the processes of globalization and the introduction of digital technologies. AD ALTA: AD ALTA: journal of interdisciplinary research special issue no.: 13/02-XXXVIII – 2023. – Режим доступу до ресурсу: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130238/papers/A_07.pdf

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.39>

Ганна Білозерська
м. Вінниця, Україна
e-mail: belozerskanna@gmail.ua
Єлизавета Черномазова
м. Вінниця, Україна
e-mail: lizacernomazova2003@gmail.ua

УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНОПІСЕННИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ПРОВІДНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО- ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. Стаття присвячена вивченню питання національно-патріотичного виховання учнів молодшого шкільного віку в контексті використання потенціалу українського пісенного фольклору. Обґрунтовано вплив народної музичної творчості на цілісний гармонійний розвиток особистості в молодшому шкільному віці. Проаналізовано генетичний зв'язок фольклорних традицій із загальнонаціональним культурним простором. Акцентовано на доцільності впровадження музичного фольклору в освітній процес як базового компонента естетичного виховання, що базується на тривких засадах національної ідентичності.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, музичний фольклор, українська народна пісня, естетичний розвиток, вчитель музичного мистецтва.

Abstract. The article is devoted to the study of national and patriotic education of primary school students in the context of utilizing the potential of Ukrainian vocal folklore. The influence of folk musical creativity on the integral and harmonious development of a child's personality in early school age is substantiated. The genetic link between folkloric traditions and the national cultural space is analyzed. The study emphasizes the expediency of incorporating musical folklore into the educational process as a fundamental component of aesthetic education, grounded in the enduring principles of national identity.

Keywords: national and patriotic education, folk music, Ukrainian folk song, aesthetic development, music teacher.

В умовах глибоких трансформацій політичного, культурного й соціального простору України, зумовлених повномасштабною воєнною агресією росії, особливої ваги набуває проблема не лише патріотичного виховання дітей

молодшого шкільного віку, а й забезпечення їхнього цілісного, гармонійного україноцентричного розвитку.

Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті наголошує, що освітня система покликана послідовно й цілеспрямовано здійснювати виховання особистості, формуючи в неї здатність сприймати, усвідомлювати й застосовувати у власному житті та творчій діяльності художньо-естетичні цінності [8]. Відтак процес національно-патріотичного виховання молодших школярів має реалізовуватися в естетичному вимірі на основі українських культурних традицій.

Ідея національно-патріотичного виховання, що розвивалася на основі української народної пісенної традиції та була започаткована українськими композиторами й фольклористами ХІХ-ХХ ст. такими, як Микола Леонтович, Філарет Колесса, Микола Колесса, Денис Січинський та інші, знайшла подальший розвиток у наукових розвідках сучасних українських дослідників. На вагомості залучення українського фольклору та його визначальній ролі у формуванні патріотичних цінностей учнівської молоді акцентують такі науковці, як С. Ткачук, Л. Василевська-Скупа, С. Раковець, Г. Білозерська [2; 5; 6; 11].

Шляхи реалізації національно-патріотичного виховання засобами українського пісенного фольклору окреслено у працях Л. Аристової, І. Беха, К. Чорної, О. Рудницької, М. Стельмаховича та ін. [1; 3].

Національно-патріотичне виховання дітей молодшого шкільного віку спрямоване на реалізацію провідної мети - збереження й утвердження українських національних цінностей і традицій, формування шанобливого ставлення до власної історико-культурної спадщини, що постає важливою передумовою збереження української державності та національної ідентичності в інтересах майбутніх поколінь.

Із перших років шкільного навчання на уроках музичного мистецтва закладаються основи національно-патріотичного виховання, що згодом забезпечують усвідомлення значущості музичного фольклору в історичному розвитку України. У цьому контексті українська народна пісенна творчість може виступати основою формування національно-патріотичних цінностей у молодших школярів [2]. Вирішальна роль у зазначеному процесі належить саме вчителю музичного мистецтва, професійна діяльність якого «визначається пошуком результативних способів творчого привласнення особистістю загальнолюдської, художньо-естетичної, музичної і педагогічної культури та сприяє створенню відповідного художньо-естетичного середовища» [4, с. 62]. Значення народнопісенного фольклору у вихованні підростаючого покоління неодноразово наголошували провідні українські діячі музичної культури такі, як Ф. Колесса, Р. Скалецький, Г. Танцюра, М. Драгоманов.

Фундаментальне значення українського фольклору в системі освіти та його вагомий вплив на становлення особистості підкреслював видатний педагог В. Сухомлинський. Він акцентував на тому, що народна спадщина постає

невичерпним ресурсом для плекання найбільш витончених і значущих морально-естетичних якостей у духовному світі молоді [9, с. 639].

Молодший шкільний вік визначається як найбільш сприятливий етап для інтенсифікації естетичного розвитку, ампліфікації емоційного досвіду та плекання ціннісного ставлення до етнокультурних традицій, оскільки саме в цей період відбувається активне становлення художньо-естетичних орієнтирів особистості. Як зазначає І. Барвінок, «естетичне ставлення до української народної музики сприяє розвитку в учнів творчого ставлення до дійсності, дає можливість виявити їх нахили та здібності. Це полегшує дитині шлях входження у новий світ, в якому вона може знайти й розкрити себе» [3, с. 59]. Систематичне сприйняття та репродукування українського пісенного фольклору забезпечує міцне засвоєння мелодичних, ритмічних та вербальних компонентів твору. У такий спосіб, починаючи з раннього дитинства, акумулюється інтонаційний досвід особистості, а опановані зразки народної творчості стають стійким підґрунтям її духовно-світоглядної сфери.

З огляду на те, що український музичний фольклор виступає фундаментальним ресурсом дитячого розвитку, актуалізація пісенної традиції в межах освітнього простору, зокрема на уроках музичного мистецтва, набуває особливої значущості [11]. Провідні вітчизняні композитори присвятили значну частину своєї творчої спадщини художній інтерпретації народної пісні. Це підтверджується наявністю широкого спектра жанрів: від вокальних циклів Л. Ревуцького та Я. Степового до дитячих опер К. Стеценка, солоспівів М. Лисенка, а також еталонних хорових обробок М. Леонтовича та П. Козицького.

Питання органічного взаємозв'язку фольклорних традицій із загальнонаціональним культурним контекстом детально висвітлено в навчальній літературі з музичного мистецтва для 1–4 класів (зокрема у підручниках Л. Масол, Л. Кондратової, Л. Аристової, О. Калиниченко, О. Лобової та ін.). Результати аналізу чинних підручників для початкової школи свідчать про домінування етнокультурного компонента у структурі музичного матеріалу.

Зокрема, змістове наповнення програм базується на автентичному дитячому фольклорі, а також зразках народної творчості, адаптованих для дитячого сприйняття, як-от ігрові та колискові пісні. Важливо зауважити, що в межах мистецької освітньої галузі народна пісенність виступає базовим елементом фольклорної спадщини, якій автори посібників відводять пріоритетне значення для формування художнього світогляду учнів [7].

Отже, актуалізація інтересу до музично-фольклорних традицій України виступає визначальним чинником формування стійкого підґрунтя національно-патріотичного виховання учнів початкової школи. Залучення до народних звичаїв та обрядовості сприяє плеканню ціннісного ставлення до Батьківщини, її історичного минулого та культурної ідентичності. Етнографічний матеріал не лише стимулює когнітивний інтерес молодших школярів до вивчення витоків української культури, а й забезпечує глибоке засвоєння високих моральних

якостей, орієнтуючи особистість на збереження та ретрансляцію духовних надбань нації.

У цьому контексті професійна місія вчителя музичного мистецтва трансформується: вона полягає не лише у фасилітації естетичного сприйняття художніх образів української пісні, а й у цілеспрямованому формуванні на цій емоційній основі почуття патріотизму, глибокої поваги до національних традицій та усвідомленої причетності до долі рідної держави.

Список використаних джерел:

1. Аристова Л. С. Патріотичне виховання другокласників НУШ у процесі вивчення інтегрованого курсу «Мистецтво». *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. Миколаїв, 2020. № 1 (68). С. 19–23.
2. Баранова Л., Василевська-Скупа Л., Остапчук Л. Фольклоризм як актуальне явище сучасної української національної культури. *Українське мистецтво у світовому культурному просторі: історія, сучасність та перспективи розвитку*. 2025. С. 61–65. DOI: 10.31652/978-617-UAWCS-2025.16.
3. Барвінок І. Р. Визначення рівня розвитку музично-естетичної культури у школярів. *Рідна школа*. Київ, 2013. № 5. С. 59–61.
4. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. Київ : НАПН України, Інститут проблем виховання, 2014. 29 с.
5. Білозерська Г. О. Педагогічні та музично-естетичні вимоги до формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми* : зб. наук. пр. Київ–Вінниця : ФОП Тарнашинський О. В., 2017. Вип. 48. С. 59–63.
6. Білозерська Г. О. Формування розвивального середовища професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2011. 23 с.
7. Добровольська Р. О., Швець І. Б., Білозерська Г. О. Сучасні інновації в мистецькій освіті: музикотерапевтичні, театральні-педагогічні та хорові технології : монографія. Вінниця, 2025. 125 с.
8. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. Київ : Шкільний світ, 2001. 24 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 5. 639 с.
10. Ткачук С., Раковець С. Український музичний фольклор як засіб виховання культури поведінки молодших школярів. *Інноваційна педагогіка*. Одеса, 2018. Вип. 4, т. 2. С. 110–112.
11. Sizova N., Belinska T., Bilozerska H., Vasylevska-Skupa L., Zuziak T. An Integration Model of Professional Training of a Music Art Teacher by Means of

Innovative Technologies. *Croatian Journal of Education*. 2024. Vol. 3. Pp. 903–934.
URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/466069>.

<https://doi.org/10.31652/3083-7871-2026-3.40>

Ірина Сідорова

м. Вінниця, Україна

ORCID: 0000-0002-9212-1701

e-mail: sidorovairuna1978@gmail.com

Діана Стребкова

м. Вінниця, Україна

ORCID : 0000-0003-4602-4617

e-mail: dianastrebkova07@gmail.com

Іоанна Сікорська

м. Вінниця, Україна

e-mail: is0021187@gmail.com

МОРФОЛОГІЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ: ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню морфології естетичної культури особистості. У тексті висвітлюються наукові підходи до визначення змісту і компонентів естетичної культури людини. Зазначається, що естетична культура особистості – це невід'ємна складова її духовного розвитку.

Ключові слова: естетична культура, морфологія естетичної культури особистості, естетичне виховання, гармонійний розвиток особистості.

Abstract. The article is devoted to the study of the morphology of the aesthetic culture of the individual. The content highlights scientific approaches to determining the essence and components of the aesthetic culture of a person. It is noted that the aesthetic culture of the individual is an integral part of its spiritual development.

Keywords: aesthetic culture, morphology of aesthetic culture of the individual, aesthetic education, harmonious development of the individual.

Дефініція слова морфологія походить від грецьких слів *morphe* (форма) та *logos* (вчення). У загальному розумінні воно означає науку про будову, форму та структуру якогось матеріального чи нематеріального явища. У культурології та мистецтвознавстві це поняття досить часто використовується у визначенні структурування певної системи. До прикладу, морфологія культури досліджує взаємодію її видів (матеріальна чи духовна) та форм (релігія, мистецтво, наука).

У контексті нашого дослідження морфологія естетичної культури вивчає її внутрішню компонентну структуру і як ці компоненти між собою пов'язані. На відміну від структури, що вказує на звичайний перелік компонентів, морфологія зазначеного явища визначає і описує як взаємодіють ці компоненти і доповнюють один одного (Skoryk, 2024)

Варто зазначити, що естетична культура особистості в наукових дослідженнях розглядається як невід’ємна складова її духовного розвитку. «Численні дослідження філософів присвячені вивченню естетичної культури, її значення у гармонійному розвитку людини (Сократ, Платон, Аристотель, Кант, Шиллер, Гегель та інші), її розгляду в дискурсі мистецтвознавчих орієнтацій (Леонардо да Вінчі, Н. Буало, Г. Е. Лессінг та інші), її дослідження через теоретичні зв’язки з філософською наукою (М. Дюфренн, Й. Фіхте та інші)» (Брацішевська, 2025, с.200).

Естетична культура особистості вказує на «сформованість у людини естетичних знань, смаків, ідеалів, здібностей до естетичного сприймання явищ дійсності, творів мистецтва, потребу вносити прекрасне в оточуючий світ, оберігати природну красу» (Сідорова, 2021, с.65).

Формування естетичної культури особистості відбувається шляхом занурення в соціокультурне освітнє середовище, «що визначається рядом складних елементів, які відображають соціальні, культурні, ціннісні та психологічні компоненти» (Dumchak, 2024, с. 265).

Розуміння компонентної структури дозволить розглядати естетичну культуру не лише як обізнаність про художників чи композиторів, а й як спосіб світовідчуття.

На думку Н. Мойсеюк, компонентами естетичної культури є «естетичне сприймання (здатність виділяти в мистецтві і житті естетичні якості та переживати естетичні почуття), *естетичні почуття* (емоційні стани, що зумовлені оцінним ставленням особи до явищ дійсності і мистецтва), *естетичні потреби* (потреби у спілкуванні з художньо-естетичними цінностями, потреби в естетичних переживаннях), *естетичні смаки* (здатність оцінювати витвори мистецтва), *естетичні ідеали* (уявлення особистості про досконалу красу в природі, суспільстві); *художні уміння* (здібності в галузі мистецтва)» (Мойсеюк, 1999, с.428].

Л. Побережна у структурі естетичної культури особистості виокремлює: мотиваційно-потребовий компонент як вияв усвідомленої необхідності у спілкуванні з прекрасним; емоційно-почуттєвий компонент, що передбачає високий рівень розвитку естетичних емоцій і здатність особистості до переживання краси навколишньої дійсності й мистецтва; когнітивно-раціональний компонент, основу якого становлять естетичні знання, погляди, естетичний кругозір, здатність до логічного оперування естетичними категоріями; оцінювально-орієнтаційний компонент, що характеризує динаміку взаємодії естетичного ідеалу, що слугує еталоном естетичної цінності та естетичного смаку людини; творчо-діяльнісний компонент, що виявляється у створенні естетичних цінностей в житті і мистецтві (Побережна, 2001, с.7].

Коваленко-Сорокіна С. вивчаючи структуру естетичної культури, визначає такі її компоненти: змістовий, інтелектуальний, емоційний, вольовий. *Змістовий компонент* – це основа естетичної культури, що вміщує естетичні процеси, завдяки яким людина отримує естетично неповторну та індивідуальну